

Effectenanalyse in de pre-SMP-methodiek

Maart 2024

Uitgave: provincie Drenthe

Foto omslag: gewone dwergvleermuis (Saxifraga-Jeroen Willemsen)

Dit document is tevens bijlage I van het beleidskader ‘Natuurvriendelijk isoleren van particuliere woningen onder het pre-SMP’.

Effectenanalyse in de pre-SMP-methodiek

Een omgevingsvergunning van de Omgevingswet kan alleen verleend worden als het effect van de ingreep toelaatbaar wordt geacht met oog op de staat van instandhouding van de soorten. In deze bijlage wordt onderzocht of het effect van het isoleren onder de pre-SMP-methodiek toelaatbaar is.

Een belangrijk onderdeel in het proces is de effectenanalyse. Vertrekpunt voor een goede analyse is het in beeld brengen van de aanwezige flora en fauna. Daarmee kan het effect van de handeling gewogen worden in relatie tot de lokale en landelijke populatie. Bij particuliere verduurzaming roept dit achtdelige veldonderzoek vragen op over redelijkheid en proportionaliteit, en bovendien blijkt dit veldonderzoek op zich juridisch niet noodzakelijk, mits op andere wijze kan worden aangetoond dat het effect van de isolatie aanvaardbaar is (zie paragraaf 4 'Juridische aspecten van voorspellingsmodellen' in bijlage II, 'Juridische onderbouwing omgevingsvergunningen').

Om de verplichte effectenanalyse te doen, is in de pre-SMP-methodiek gekozen voor een beredeneerde populatie-inschatting, op basis van bekende dichtheden van vleermuizen en vogels. Deze berekende aantallen vogels en vleermuizen zijn vervolgens te vertalen naar aantallen en typen verblijfplaatsen die horen bij de berekende populaties. Deze populatieberekeningen en berekeningen van aantallen verblijfplaatsen zijn uitgewerkt in de rapporten 'Populatie inschatting en achtergronddocument gebouwbewonende vleermuissoorten' en 'Populatie inschatting huismus, huiszwaluw en gierzwaluw' (Eco Reest, bijlage VII en VIII). Bijlage II 'Juridische onderbouwing omgevingsvergunningen op grond van het pre-SMP' geeft de juridische verantwoording van de methodiek en verklaart gemaakte afwegingen in het proces.

Op basis van GIS-informatie over het vastgoed in de gemeente kan met een kansberekening worden berekend hoeveel verblijfplaatsen de komende twee jaar (waarschijnlijk en maximaal) worden aangetast. Deze 'verwachte ecologische aantasting' kan vervolgens gewogen worden ten opzichte van de particuliere en gemeentelijke compensatie in het licht van de staat van instandhouding van de verschillende soorten.

In de pre-SMP-methodiek wordt dat op de volgende manier gedaan:

- Stap 1: Bepaal de totale aantallen vleermuizen en vogels per woonkern conform het pre-SMP-model.
- Stap 2: Bereken op basis van deze populatiegrootte het aantal verblijfplaatsen dat hierbij hoort.
- Stap 3: Bepaal met GIS-applicatie hoeveel woningen deze soorten in theorie tot hun beschikking hebben.
- Stap 4: Bereken het waarschijnlijke en het maximale verlies van verblijfplaatsen bij isolatie van 30% van de particuliere woningen.
- Stap 5: Bereken het aantal alternatieve particuliere voorzieningen dat per woning terugkomen.
- Stap 6: Bereken het aantal alternatieve complexe voorzieningen dat de gemeente moet compenseren.
- Stap 7: Analyseer het maximale effect van de ingrepen en compensatie in relatie tot de staat van instandhouding.

Deze zeven stappen worden kort besproken en concreet gemaakt aan de hand van een voorbeeldgemeente. Deze voorbeeldgemeente heeft circa 60.500 inwoners die grotendeels in twee woonkernen wonen. Deze twee kernen hebben samen 25844 gebouwen (woningen, bedrijfspanden, flats, kerken, scholen et cetera). Hiervan zijn er 7.516 grondgebonden woningen met een energielabel C t/m G in particulier eigendom. In dit voorbeeld wordt enkel een berekening gemaakt voor de populatie gewone dwergvleermuizen maar voor andere soorten in deze gemeente zal in een definitieve aanvraag een soortgelijke werkwijze worden gehanteerd.

Opgemerkt wordt dat huiszwaluw (een soort met jaarrond beschermde nesten) niet meegenomen is in het rekenvoorbeeld omdat nesten makkelijk te herkennen zijn en indien nodig, met een factor twee worden gemitigeerd. Er is geen sprake van blinde aantasting.

Stap 1 Bepaal de totale aantallen vleermuizen en vogels per woonkern conform het pre-SMP-model

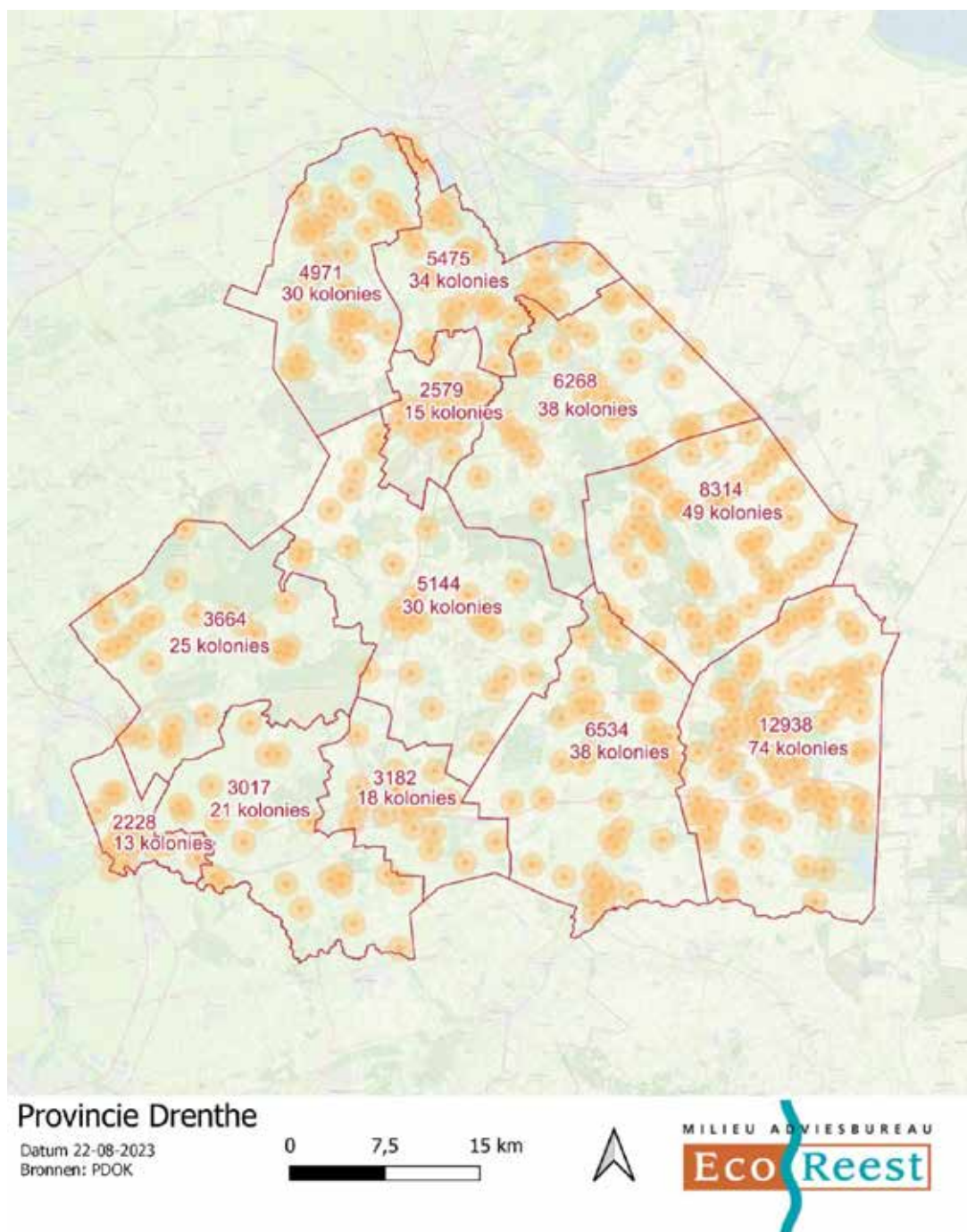
In literatuur zijn dichtheden van huismus en gierzwaluw en vleermuizen per soort beschreven. Voor alle Drentse woonkernen is berekend welke aantallen daar, op basis van deze dichtheden, naar verwachting aanwezig zijn. In het rapport van Natuurinclusief & Viridis (zie bijlage VI) en de twee populatieberekeningen van Eco Reest (zie bijlage VII en VIII) zijn de berekeningen en de verdelingen over de woonkernen uitgebreid toegelicht.

Deze inschatting is vergeleken met de resultaten van de gebiedsgerichte onderzoeken in gemeenten met een SMP¹ en er werd geen (betekenisvolle) onderschatting of overschatting geconstateerd, wat een indicatie is dat deze inschatting reëel is. Een onderschatting zou maken dat het effect van de ingrepen onterecht te laag wordt ingeschat. Een overschatting zou echter maken dat onterecht werd gedacht dat de populaties groot en robuust zijn. Daarom is gezocht naar een zo accuraat mogelijke populatie inschatting.

1

SMP Hardenberg (Lenne, V. de, Soortenmanagementplan Vechtdal Wonen. Onderzoeksrapport. 2020. Eelerwoude, Projectnr: 9013, Goor.) En SMP Schoonloo (Leeuwen va, T. en R. Jansen. Soortenmanagementplan woningbezit Woonservice in Schoonoord. 4 maart 2022. Tauw)

Afb. 1 Overzicht van de populatiegrootte (64.315) van de gewone dwergvleermuizen in de provincie Drenthe, verdeeld over iedere woonkern met minimaal 1 kolonie per woonkern

Deze 'berekende populatiegrootte' is voor alle gemeenten in kaart gebracht (zie bijlage VII² en VIII³).

2 'Populatie inschatting en achtergronddocument beschermde gebouwbewonende vleermuissoorten bij particulieren. Pre-SMP voor de Provincie Drenthe', Eco Reest, 2023

3 'Populatie inschatting huismus, huiszwaluw en gierzwaluw. Pre-SMP voor de Provincie Drenthe', Eco Reest, 2023

In de voorbeeldgemeente is berekend dat 7.153 gewone dwergvleermuizen aanwezig zijn.

Validatie en bijsturing

De gehanteerde dichtheden waarop de gebouwbewonende populaties worden ingeschat, worden op basis van de uitgevoerde gebiedsgerichte onderzoeken waarop de dichtheden zijn gebaseerd reëel geschat. Dat neemt echter niet weg dat deze parameter in de toekomst zal worden bijgesteld, indien tijdens de hierop volgende gebiedsgerichte SMP-onderzoeken (nul-metingen) blijkt dat de gehanteerde dichtheden niet in alle situaties een goede inschatting geven. De inschattingen nemen de reeds uitgevoerde gebiedsgerichte SMP-onderzoeken als uitgangspunt en worden bijgesteld indien de nog uit te voeren gebiedsgerichte SMP-onderzoeken daar aanleiding toe geven.

Stap 2 Bereken op basis van deze populatiegrootte het aantal verblijfplaatsen dat hierbij past

Nadat de populatiegrootte per woonkern is berekend, is het aantal daarbij horende verblijfplaatsen te bepalen. Bij het inschatten van populaties was het van belang dat dit reëel wordt ingeschat, omdat zowel overschatting als onderschatting mogelijk negatieve gevolgen kan hebben. Bij het bepalen van het minimaal benodigde aantal verblijfplaatsen per individu, is het uitgangspunt juist wél een worst case benadering. Het effect van de ingrepen mag immers nooit onderschat worden, en een overschatting zorgt voor een veilige benadering.

Er wordt bij vleermuizen ervan uitgegaan dat elk mannetje één paarverblijfplaats heeft, ook al zullen niet alle mannetjes meedoen aan de paartijd. Ook wordt verondersteld dat alle mannetjes allemaal een netwerk van 4 unieke zomerverblijfplaatsen nodig hebben. Voor kraamgroepen, waarbij de vrouwtjes clusteren, wordt voor gewone dwergvleermuizen een netwerk van 15 kraamverblijfplaatsen aangehouden, voor laatvliegers 9. In werkelijkheid zullen minder verblijfplaatsen noodzakelijk zijn voor het functioneren van de kraamgroepen, maar hiermee wordt gerekend om het maximale potentiële verlies te kunnen bepalen.

Voor gierzwaluwen en huismussen geldt de simpele som dat alle vogels in paren meedoen aan het broedseizoen en het aantal nesten de populatie gedeeld door 2 is, ook al zullen niet alle vogels meedoen aan het broedseizoen.

In de voorbeeldgemeente hebben we 7.153 gewone dwergvleermuizen. De helft hiervan (3.577) zijn vrouwen en vormen (met een koloniegrootte van 88 gerekend) dus 37 kraamkolonies. Deze 37 kraamkolonies hebben elk een netwerk van 15 kraamverblijven nodig, wat neerkomt op 555 kraamverblijfplaatsen. De andere helft van de populatie (3.577) bestaat uit mannen welke theoretisch individuele paarverblijfplaatsen nodig hebben (3.577) en 14.308 zomerverblijfplaatsen (gerekend met 4 zomerverblijfplaatsen per man).

Stap 3 Bepaal met de GIS-applicatie hoeveel woningen deze soorten in theorie tot hun beschikking hebben

Na berekening van de populaties kan dit naast de bestaande situatie met betrekking tot de verduurzaming worden gelegd. In de ene gemeente zijn nog bijna geen huizen geïsoleerd, in andere gemeenten al veel meer. De specifieke situatie ten aanzien van particuliere verduurzaming wordt door veel gemeenten op dit moment in kaart gebracht voor de eerdergenoemde Transitievisies Warmte.

In deze Transitievisies wordt doorgaans gebruik gemaakt van een GIS-analyse van de woningvoorraad, en daaruit voortvloeiend de verduurzamingsopgave per wijk.

Woningen die potentieel onder het pre-SMP mogen vallen worden in een GIS-applicatie geselecteerd op basis van de specifieke eigenschappen van de woningen. Het betreft alleen grondgebonden woningen in particuliere eigendom, die een noodzaak hebben om te verduurzamen (energielabel C t/m G). Door op deze kenmerken te filteren, komen de 'pre-SMP-woningen' vanzelf naar voren.

Afb. 2 en 3 Berekening van percentage pre-SMP-gebouwen ten opzichte van het totaal en de visuele weergave in de GIS-applicatie voor de kern Leusden

Daarvoor zijn de volgende uitgangspunten relevant:

- **Verblijfplaatsen zitten alleen in gebouwen met label C t/m G en bouwjaar < 1992**
De berekende aantallen verblijfplaatsen van vogels en vleermuizen worden – veiligheids-halve – verondersteld uitsluitend te verblijven in gebouwen met een energielabel C t/m G met een bouwjaar tot 1992. Ook in duurzamere gebouwen kunnen waarschijnlijk vogels en vleermuizen verblijven maar in de berekening wordt ervan uitgegaan dat alle vogels en vleermuizen volledig afhankelijk zijn van de label C tot en met G gebouwen, om onder-schatting te voorkomen.
- **Kraamverblijfplaatsen kunnen niet meer terecht in 20% van de relevante gebouwen**
In alle label C t/m G gebouwen met een bouwjaar tot 1992 kunnen we wel individuele verblijfplaatsen van vleermuizen en vogels verwachten maar deze gebouwen zijn niet allemaal nog beschikbaar voor kraamverblijfplaatsen van vleermuizen. We gaan er daarom van uit dat 20% van gebouwen met een energielabel C t/m G reeds geïsoleerd is of om andere redenen niet meer beschikbaar is voor kraamgroepen van vleermuizen.

- **Verblijfplaatsen zijn in al deze gebouwen te verwachten**

Bij elk woning met label C t/m G wordt de kans op het aantreffen van verblijfplaatsen in de woning even groot geacht. Op basis van gebouwenkenmerken is het uiterst lastig om op voorhand type soorten of verblijfplaatsen uit te kunnen sluiten. Kraamgroepen van vleermuizen worden vaak waargenomen op kopgevels, maar de kans bij tussenwoningen blijft ook aanwezig.

Gierzwaluwen verblijven ook geregeld in de nok van een hoekwoning, maar tussenwoningen met toegangen bij de dakkapel zijn ook in trek. Een betrouwbaar voorspellingsmodel dat op basis van GIS-informatie woningen kansrijker of -armer acht is nog niet beschikbaar. Er is daarom vanuit gegaan dat alle woningen met een label C t/m G even geschikt zijn.

Om te voorkomen dat toevallig juist alle zeer geschikte kopgevels gelijktijdig verdwijnen, en daarmee een heel netwerk van verblijfplaatsen verdwijnt, is het aantal deelnemende woningen binnen een CBS-buurt begrensd op 30% gedurende de twee jaar, met een maximum van 10% tijdens de eerste fase.

Wat overblijft is de hoeveelheid huizen waar de komende jaren op basis van de Transitievisies Warmte geïsoleerd zou moeten worden. Dit zijn de pre-SMP-woningen waar mogelijk de komende twee jaar vogel- en vleermuisverblijfplaatsen verdwijnen. Hiervan mag 10% in fase 1 per CBS-buurt worden geïsoleerd, met een maximum van 30% per 24 maanden.

In deze voorbeeldberekening zijn er 25.844 woningen en uit GIS-analyse blijkt dat er 7.516 grondgebonden woningen zijn in particulier bezit met energielabel C-G met bouwjaar tot 1992 (de 'pre-SMP-woningen'). Omdat naar schatting kraamverblijven niet hun intrek kunnen nemen in 20% van deze woningen (bijvoorbeeld reeds geïsoleerd), blijven er voor kraamverblijfplaatsen 6.398 potentieel geschikte woningen over. Het aantal deelnemende woningen is begrensd op 30% en in fase 1 op 10%. Dat zijn in dit voorbeeld in totaal 2.255 woningen die mogen worden geïsoleerd, waarvan 752 in fase 1.

Validatie en bijsturing

De gehanteerde kenmerken waarop de geschiktheid van de gebouwen als verblijfplaats voor gebouwbewonende populaties worden ingeschat, bevatten veiligheidshalve diverse uitgangspunten. Dat neemt echter niet weg dat deze uitgangspunten in de toekomst zullen worden bijgesteld, indien zal blijken dat:

- de focus op de gebouwen met een bouwjaar < 1992 en een energielabel C t/m G te breed is;
- er meer dan 20% van de energielabel C t/m G woningen reeds geïsoleerd;
- er gebouwenkenmerken aan te wijzen zijn waarmee onderscheid kan worden gemaakt op woningen met een lage of een hoge kans op kwetsbare verblijfsfuncties, zoals kraamverblijfplaatsen van vleermuizen.

Stap 4 Bereken het waarschijnlijke en het maximale verlies aan verblijfplaatsen bij isolatie van 30% van de particuliere woningen

Stap 1 en 2 gaven de berekende hoeveelheid verblijfplaatsen. Stap 3 geeft het aantal pre-SMP-woningen ten opzichte van het totaal aan gebouwen per CBS-buurt. Bij sommige woningen zal alleen de spouw worden verduurzaamd, bij sommige alleen het dak, bij andere beiden. Om geen te lage inschatting te maken van het effect van de geambieerde verduurzaming, is er van uit gegaan dat alle pre-SMP-woningen met een energielabel C t/m G zowel het dak, als de spouw volledig ongeschikt wordt. Door dit aantal pre-SMP-woningen als percentage van het totaal aantal gebouwen weer te geven, is dat ook het percentage aan verblijfplaatsen wat naar verwachting maximaal zal verdwijnen tijdens de looptijd van het pre-SMP.

De verwachte ecologische aantasting kan op basis hiervan worden berekend. Daarnaast kan ook de maximale ecologische aantasting worden berekend.

Kansberekening

Met de berekende cijfers van aantallen verblijfplaatsen in het totaal aan pre-SMP-woningen is een formule voor kansberekening opgesteld die berekent hoeveel verblijfplaatsen worden aange-tast wanneer een x-aantal woningen willekeurig en onafhankelijk van elkaar wordt nageïsoleerd. Deze is uitgewerkt in bijlage VI.

Uit deze kansberekening volgt dus hoeveel verblijfplaatsen waarschijnlijk en hoeveel verblijf-plaatsen maximaal zullen worden aangetast ten opzichte van het totaal aan berekende verblijf-plaatsen.

Een deel van de verblijfplaatsen zullen zich in bedrijfspanden, meergezinswoningen en in corporatiewoningen bevinden en sowieso geen schade ondervinden binnen de kaders van het pre-SMP. Van de particuliere woningen mag maximaal 30% worden verduurzaamd, met een maximum van 10% in de eerste fase. De verblijfplaatsen in de resterende woningen blijft daardoor intact. De aantasting is in de eerste fase dus maximaal 10% per CBS buurt, maar in wijken waar ook andere gebouwen (flats, huurwoningen, scholen, utiliteitgebouwen etc.) aanwezig zijn, is de daadwerkelijke aantasting lager.

Als in de voorbeeldgemeente maximaal 30% van de woningen wordt geïsoleerd, verdwijnen maximaal 2.455 van de 14.308 zomerverblijfplaatsen van de gewone dwergvleermuis en 676 van de 3.577 paarverblijfplaatsen. Voor kraamverblijfplaatsen wordt met 10% aantasting gerekend, omdat deze na fase 1 in beeld zijn en worden ontzien. Dat betekent dat er maximaal 54 van de 555 kraamverblijfplaatsen verdwijnen.

Stap 5 Bereken het aantal alternatieve particuliere voorzieningen die per woning terugkomen

Bij stap 3 is op basis van de GIS-applicatie bepaald hoeveel woningen in de pre-SMP-periode mogen worden verduurzaamd. In hoofdstuk 4 is beschreven welke particuliere compensatie op elke woning moet worden aangeboden. De particuliere compensatie compenseert het verlies van zomer- en paarverblijfplaatsen van vleermuizen, deels het verlies van kraamverblijfplaatsen, en het verlies van nestgelegenheid van de huismus en de gierzwaluw.

Omdat een maximum gesteld is aan het aantal woningen dat geïsoleerd mag worden onder het pre-SMP, is ook te berekenen hoeveel voorzieningen per soort en per functie minimaal terugkomen door particuliere compensatie.

De uitgevoerde berekeningen laten zien dat de gevraagde particuliere compensatie een ruime compensatie is voor het verlies van zomer- en paarverblijfplaatsen dat verdwijnt. Omdat onbekend is hoeveel van de te isoleren woningen hoekwoningen of tussenwoningen zijn en welke vorm van isolatie exact wordt toegepast, is deze berekening slechts globaal te maken aan de hand van enkele scenario's.

In de voorbeeldgemeente mogen 7.516 woningen worden verduurzaamd. Zijn dit allemaal tussenwoningen waar spouwmuurisolatie plaatsvindt, dan zijn er na twee jaar 15.032 kleine spouwverblijven gerealiseerd. Het maximaal aantal aan te tasten zomer- en paarverblijfplaatsen van de gewone dwergvleermuis betreft 3.131 (2.455 en 676) verblijfplaatsen. Elk zomer- of paarverblijf wordt dan meer dan 4 keer gecompenseerd. Voor de 54 te verliezen kraamverblijfplaatsen wordt dan echter niet gecompenseerd. Op de hoekwoningen komen naast deze 15.032 kleine spouwverblijven ook grote spouwverblijven. Betreft 25% van deze woningen een hoekwoning dan zijn er na twee jaar 1.879 grote spouwverblijven extra gecreëerd.

Is slechts 10% van de te isoleren woningen een vrijstaande woning waar een groot spouwverblijf op komt, dan zijn er na 2 jaar 752 grote spouwverblijven beschikbaar voor de maximaal 54 kraamverblijfplaatsen die verloren zouden gaan. Daarmee worden deze 54 kraamverblijfplaatsen 14 keer gecompenseerd.

Als 7.516 daken vanaf de buitenzijde in de voorbeeldgemeente worden geïsoleerd, worden in totaal ($7.516 \times 4 =$) 30.064 vogelvoorzieningen gerealiseerd voor gierzwaluw en huismus. Het maximaal aantal aan te tasten nesten van de huismus en de gierzwaluw is 973. Elk nest wordt dan 30 keer gecompenseerd. Opgemerkt wordt dat bij huiszwaluw geen sprake is van blinde aantasting en er ook geen standaard aantallen terugkomen. In de meeste situaties zal er geen wezenlijke verandering optreden en de buitengevel in dezelfde mate geschikt blijven voor huiszwaluw om zelf een nest te bouwen. Echter, wanneer de buitengevel door het plaatsen van een voorzetwand ongeschikt wordt (door gebruik van te glad materiaal, het verdwijnen van de overstek of een andere kleur van de overstek), worden twee huiszwaluven komen toegepast voor elke nestlocatie die verdwijnt.

Stap 6 Bereken het aantal alternatieve complexe voorzieningen die de gemeente moet compenseren

Ondanks het hoge aantal spouwverblijven door particuliere compensatie worden de verblijfplaatsen voor grote kraamgroepen, of kraamgroepen van de laatvlieger, meervleermuis of tweekleurige vleermuis hiermee mogelijk niet voldoende gecompenseerd. Extra maatregelen voor deze type verblijfplaatsen zijn zekerheidshalve nodig. Omdat het hier gaat om robuuste verblijfplaatsen, wordt deze taakstelling bij de gemeente neergelegd in plaats van bij de particuliere woningeigenaar.

Om de gemeentelijke taakstelling ten aanzien van kraamgroepen te berekenen, wordt ongeveer dezelfde methodiek gehanteerd als bij het berekenen van het effect van de verduurzaming van 30% van de woningen op zomer- en paarverblijfplaatsen en nesten van vogels, zoals uitgewerkt in stap 3 tot en met 5.

Bij paar- en zomerverblijfplaatsen van vleermuizen en bij de nesten van vogels berekenen we hoeveel verblijfplaatsen worden aangetast bij het willekeurig isoleren 30% van de woningen. De verwachting is immers dat gedurende twee jaar 30% isoleert en daarmee 30% van de verblijfplaatsen in woningen worden weggenomen. Zoals weergegeven in hoofdstuk 6 speelt bij de compensatieopgave voor de kraamgroepen een bijzondere situatie die fundamenteel anders is dan bij particuliere compensatie. Hier is reeds aangegeven dat er ten aanzien van kraamgroepen twee verschillende fasen in de pre-SMP-periode te onderscheiden zijn.

De 1e fase is de start van de omgevingsvergunning, tot alle kraamgroepen met het SMP-onderzoek in beeld zijn gebracht. De 2e fase start vanaf het moment dat de kraamgroepen in beeld zijn, totdat de omgevingsvergunning op grond van het SMP is afgegeven. Paar- en zomer-verblijfplaatsen worden ook bij een regulier SMP-veldonderzoek nooit volledig in kaart gebracht, maar kraamkolonies en enkele kraamverblijfplaatsen, die essentieel zijn voor de staat van instandhouding, nadrukkelijk wel. Alleen in de 1e fase is er een risico dat zonder inzicht kraamverblijfplaatsen verdwijnen en daarom is een voorspellingmodel relevant. In de 2e fase is dit voorspellingmodel niet meer nodig. Kraamverblijfplaatsen kunnen dan ontzien worden of gericht gecompenseerd.

Daarom wordt ten aanzien van het verlies van kraamverblijfplaatsen niet gerekend met 30%, maar 10%. Aan de hand van deze verwachte ecologische aantasting kan een **compensatie-taakstelling voor de kraamverblijfplaatsen** worden berekend.

In de 2e fase, als de kraamgroepen in beeld zijn gebracht, wordt in samenspraak tussen provincie en gemeente bepaald of en op welke wijze met terugwerkende kracht moet worden gecompenseerd als binnen 100 meter van die kraamgroep veelvuldig isolatie heeft plaatsgevonden. Deze compensatie gebeurt echter niet meer volgens het theoretische model, maar gericht nabij de locatie van de dan bekende gelokaliseerde kraamgroepen, afhankelijk van de uitgevoerde isolaties.

De voorbeeldgemeente heeft 37 verwachte kraamgroepen, en daarmee (37 x 15) 555 kraamverblijfplaatsen. Deze 555 verblijfplaatsen kunnen dus mogelijk binnen het pre-SMP worden aangetast, maar zitten niet allemaal in particuliere woningen en ook die worden niet allemaal daadwerkelijk geïsoleerd in de komende twee jaar.

Als het percentage pre-SMP-woningen gedurende de eerste periode 10% is van het totale aantal gebouwen dan is de verwachting dat er in de pre-SMP-periode 32 kraamverblijfplaatsen worden aangetast. De maximale aantasting is 54 kraamverblijfplaatsen. De gemeente zou dan in de eerste fase 54 robuuste kraamverblijfplaatsen moeten compenseren. Deze kraamvoorzieningen dienen uiteraard in een gunstige verspreiding en ligging te worden aangeboden. Hier zal dan ook op worden getoetst. Deze gemeentelijke voorzieningen zijn aanvullend op de grote spouwverblijven worden gecreëerd. De grote spouwverblijven komen op elke hoekwoning en vrijstaande woning waarmee reeds een ruim aanbod van grote verblijfsruimten beschikbaar blijft.

Na fase 1 zijn alle kraamgroepen in de gemeente in beeld. Bij twee kraamgroepen blijken in een straal van 100 meter drie kopgevels geïsoleerd. Mogelijk is bij deze woningen een kraamverblijfplaats uit het netwerk gehaald. Deze worden door de gemeente met terugwerkende kracht alsnog gecompenseerd om het netwerk te herstellen.

Stap 7 Analyseer het effect van de ingrepen en de compensatie in relatie tot de staat van instandhouding

Centraal in de Omgevingswet staat het streven om populaties in een gunstige staat van instandhouding te behouden of te krijgen. Uitgangspunt bij de pre-SMP-methodiek is dan ook dat deze bijdraagt aan dit streven. Omdat het vooraf natuurvrij maken een harde voorwaarde is binnen het pre-SMP, en er dus geen vleermuizen ingesloten worden, is er geen sprake van afname van populaties door directe mortaliteit. Dit heeft daarom geen invloed op de staat van instandhouding. Het wegnemen van verblijfplaatsen met als mogelijk gevolg het verdwijnen van netwerken, is wel een reëel gevaar voor populaties.

Uit stap 1 tot en met 6 is naar voren gekomen dat de verwachte ecologische aantasting van vogels en vleermuizen, bij een deelname van 30% per twee jaar, waarvan 10% tijdens de eerste fase, beperkt is, maar hoe dan ook wel aanwezig.

Is de compensatie van het verlies van verblijfplaatsen voldoende?

Om het verlies van verblijfplaatsen te compenseren worden in of op alle particuliere geïsoleerde woningen zomer- en paarverblijfplaatsen (en deels kraamverblijfplaatsen) voor vleermuizen en nestgelegenheden voor de huismus, de huiszwaluw en de gierzwaluw gecompenseerd. Aanvullend op de compensatie van de particulieren realiseert de gemeente alternatieve voorzieningen voor grotere kraamgroepen en kraamgroepen van de laatvlieger, de meervleermuis en de tweekleurige vleermuis.

Vogels

Elk vogelnest dat verdwijnt wordt onder de pre-SMP-methodiek 25 keer gecompenseerd. In het geval van huiszwaluw wordt elk nest met een factor twee gemitigeerd. De betreffende vogelvoorzieningen (-kommen en -kasten) worden al langere tijd gebruikt en mogen worden gezien als 'bewezen effectief'. Bovendien blijft bij spouwmuurisolatie het dak toegankelijk en is in geval van dakisolatie het dak in de regel na de werkzaamheden weer beschikbaar. Voor de huismus, huiszwaluw en de gierzwaluw wordt daarom geconcludeerd dat deze werkwijze niet leidt tot verslechtering van de staat van instandhouding van de desbetreffende soorten. Sterker nog, door de mogelijkheid van deze werkwijze is de verwachting dat juist negatieve gevolgen van isolaties zonder de bescherming van soorten in acht te nemen worden voorkomen. In het rapport van NatuurInclusief & Viridis (bijlage VI) wordt in meer detail deze methodiek getoetst aan de staat van instandhouding van de huismus en de gierzwaluw. De huiszwaluw is niet in dat rapport opgenomen. **Echter, huiszwaluwnesten zijn goed te herkennen en te ontzien buiten het broedseizoen. Er is geen sprake van blinde aantasting. In eerste instantie worden nesten van de huiszwaluw zo veel mogelijk ontzien bij de werkzaamheden. Wanneer nestlocaties komen te vervallen en de locatie ongeschikt wordt voor de huiszwaluw om zelf een nest terug te bouwen, worden deze met een factor twee gemitigeerd door bewezen effectieve maatregelen (nest-kommen)⁴, waardoor geen verslechtering van de staat van instandhouding van de huiszwaluw wordt verwacht als gevolg van de werkzaamheden onder het pre-SMP.**

Vleermuizen

Ter compensatie van de berekende aantasting wordt voor vleermuizen gecompenseerd met kleine, middelgrote en grote spouwverblijven, eventueel opbouw vleermuiskasten en bovendien robuuste gemeentelijke voorzieningen.

Voor zomer- en paarverblijfplaatsen (met mogelijk een verblijfplaats tijdens milde winterdagen) worden deze voorzieningen als zeer kansrijk tot bewezen effectief beoordeeld. Door deze voorzieningen bij elke woning toe te passen, komt er een ruim aanbod aan verblijfplaatsen, wat qua spreiding en positionering voldoende is. Kraamverblijfplaatsen zijn moeilijker te compenseren en bewezen effectieve maatregelen zijn niet voor alle soorten voldoende voor handen.

De grote spouwverblijven worden als geschikt beoordeeld voor (kleine tot middelgrote) groepen gewone dwergvleermuizen omdat de verblijfsruimte behouden blijft en deze afmetingen ook kraamgroepen kunnen herbergen. Voor hele grote kraamgroepen van de gewone dwergvleermuis en kraamgroepen van de laatvlieger, de meervleermuis, watervleermuis en de tweekleurige vleermuis is inzet van de gemeente wel nodig.

Robuuste kraamvoorzieningen, die door de gemeente worden gerealiseerd, zijn voor de gewone dwergvleermuis te vervangen voor (potentieel) bewezen effectieve voorzieningen. Deze voorzieningen kunnen grote kraamgroepen van de gewone dwergvleermuis herbergen. Robuuste kraamvoorzieningen worden door de gemeente in de eerste fase met een factor 1 gecompenseerd en worden in fase 2 nog aanvullend ondersteund als op specifieke locaties relatief veel is geïsoleerd. Een hogere compensatiefactor wordt met oog op het zeer ruime aanbod aan (middel)grote spouwverblijven niet nodig geacht. Met de 10% grens per CBS-buurt in fase 1 wordt het risico op het raken van essentiële onderdelen van het netwerk zo klein mogelijk gehouden. Mocht toch een kraamverblijf gedwongen moeten verhuizen, dan is 90% van de omliggende gebouwen met een label C t/m G nog beschikbaar en is er bij geïsoleerde woningen een ruim aanbod van spouwverblijven.

Grote spouwverblijven zijn niet bewezen effectief voor de laatvlieger, de meervleermuis, watervleermuis en de tweekleurige vleermuis maar ook zijn er geen bewezen effectieve voorzieningen bekend die de gemeente kan plaatsen. De bekende kraamgroepen (en voor de meervleermuis zijn deze grotendeels bekend) worden uiteraard ontzien in de methodiek, maar het is niet uit te sluiten dat met de werkzaamheden kraamgroepen mogelijk worden aangetast zonder geschikte alternatieven in de buurt. Om die reden is er voor vleermuizen een nadere analyse gemaakt ten aanzien van de staat van instandhouding.

Nadere analyse verlies aan kraamverblijfplaatsen ten opzichte van de staat van instandhouding

De staat van instandhouding wordt landelijk beoordeeld aan de hand van vier criteria: verspreiding, populatie, habitat en toekomstperspectief. Voor elk van deze vier criteria is bekeken wat het effect is van de werkzaamheden onder de pre-SMP-methodiek. Door de reële populatie inschatting, het voorkómen van doden, de ruime compensatie, het maximumaantal deelnemende woningen per wijk en het vooruitzicht van een SMP, kan geconcludeerd worden dat werken met de pre-SMP-methodiek geen negatieve invloed heeft op de staat van instandhouding. Voor het toekomstperspectief geldt zelfs dat dit verbetert ten opzichte van de huidige werkelijkheid, door het voorkómen van het wegnemen van verblijfplaatsen door isolatie.

Tabel 1 Een overzicht van de invloeden van de huidige praktijk, het pre-SMP en het SMP op de toetsingscriteria van de Habitatrichtlijn

Svl criteria	Huidige praktijk	Pre-SMP	SMP
Verspreiding	+/-	+/-	+
Populatieomvang	-	+/- voorkomen van doden	+
Habitatverblijfplaatsen	-	+ op zomer-/paarverblijfplaatsen +/-	+ bij een juist SMP
Foerageergebied en verbindingen	geen invloed	geen invloed	+ bij een juist SMP
Toekomstperspectief	-	+	++

Vervolgens is onderzocht wat er met de populatie zou gebeuren als geen enkele alternatieve voorziening in gebruik zou worden genomen. In het onverhoopte geval dat zowel de spouw-verblijven als de gemeentelijke compensatie ongebruikt blijven, zal in de praktijk de kans beperkt zijn dat een kraamkolonie in zijn geheel sterft. Veel waarschijnlijker is dat er gekozen wordt voor een minder geschikte verblijflocaatie, met mogelijk een kleiner voortplantingssucces. Dit zal mogelijk wel een daling van de populatie tot gevolg kunnen hebben. De variëteit aan verblijfplaatsen en de ruime verspreiding van de vleermuizen in de steden suggereert echter dat vleermuizen in staat zijn zich aan te passen aan veranderingen, mits ze niet gedood worden en er voldoende schuilmogelijkheden blijven. Een gebrek aan succes in kunstmatige voorzieningen kan komen door het op dit moment nog ruime aanbod aan ‘natuurlijke’ verblijfplaatsen in gebouwen.

Voor de toets aan de staat van instandhouding is echter onderzocht wat er met de criteria populatieomvang en verblijfplaatsen zou gebeuren, in het onverhoopte geval dat het verlies van een kraamverblijfplaats ook het verlies van de kraamgroep betekent.

De Europese Habitatrichtlijn, waar de regels voor natuur in de Omgevingswet de landelijke vertaling van is, heeft als doel ‘instandhouding’, wat betekent dat voor de soorten die onder de Habitatrichtlijn vallen het jaar 1994 – waarin deze is vastgesteld – gezien wordt als het referentiejaar voor wat betreft populatieomvang en verspreiding. Daarmee geldt het als het absolute minimum wat betreft populatiegrootte en verspreidingsgebied. Dit worden de ‘gunstige referentiewaarden’ genoemd (favourable reference values). Deze landelijke referentiewaarden zijn omgerekend naar het grondgebied van de provincie Drenthe.

Om te toetsen aan de staat van instandhouding is het volgende uitgangspunt gehanteerd: ‘Het totaal aan berekende verwachte verblijfplaatsen in 2023 minus het maximumaantal verblijfplaatsen wat onder de pre-SMP-methodiek wordt aangetast, mag niet leiden tot een lager aantal verblijfplaatsen dan passend bij de in 1994⁵ aangewezen gewenste populatieomvang’.

De provinciale referentiewaarden van 1994 worden binnen de pre-SMP-methodiek gezien als de ‘norm’ die de absolute ondergrens vormt. In de pre-SMP-methodiek wordt een reële inschatting gemaakt van de populatie anno 2023. Op basis van beide populatie inschattingen (1994 en 2023) kan eenvoudig worden berekend hoeveel verblijfplaatsen er nu zijn, hoeveel er minimaal nodig

zijn voor een gunstige staat van instandhouding en dus hoeveel plekken maximaal verloren mogen gaan zonder dat de staat van instandhouding in het geding komt (aantal 2023 - aantal 1994 = maximale aantasting). Dit is een absolute ondergrens, en nadrukkelijk niet een wenselijke grens die wij als bevoegd gezag nastreven. Het is echter wel de enige norm die voor handen is om de staat van instandhouding in wettelijke zin te toetsen.

Als we per woonkern berekenen wat het mogelijke maximale verlies aan verblijfplaatsen is, uitgaande van de populatie inschatting 2023, dan blijven ruim voldoende verblijfplaatsen over voor de populatie zoals die in 1994 is ingesteld als gewenste populatie. Daarbij worden bekende kraamgroepen ontzien en worden door de gemeente kansrijke robuuste kraamvoorzieningen aangeboden. Ook komen op alle hoekwoningen en op alle vrijstaande woningen grote spouwverblijven die kansrijk zijn voor kleinere (en middelgrote) kraamgroepen.

Daarnaast wordt de kans op het aantasten van een kraamgroep zo klein mogelijk gehouden door een maximale deelname van 10% van de te isoleren particuliere grondgebonden woningen in de eerste fase, en doordat het SMP-onderzoek direct dient te starten. Bovendien is er na maximaal twee jaar een volwaardig SMP die de populaties niet alleen goed in beeld heeft, maar ook gericht stimuleert.

Tot slot: de berekende compensatie binnen het pre-SMP gaat uit van een 'worst case' scenario dat in de praktijk waarschijnlijk nooit zal voorkomen. Populaties zullen zich daarnaast ongetwijfeld aanpassen aan nieuwe situaties, maar bewijzen hiervoor ontbreken nog. Ook kunnen de woningen met een hoger energielabel nog diersoorten herbergen ondanks dat deze niet in de berekeningen zijn meegenomen. Isoleren conform de pre-SMP-methodiek zal hoe dan ook geen negatief effect hebben op de staat van instandhouding van de soorten.

